

**Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrilometodějská teologická fakulta
Katedra křesťanské sociální práce**

Bakalářská práce

2011

Petra Elisová

**Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrilometodějská teologická fakulta**

Katedra křesťanské sociální práce

Charitativní a sociální práce

Petra Elisová

*Projekt vytvoření neziskové organizace zaměřené
na poskytování sociálních služeb*

Bakalářská práce

vedoucí práce: Ing. Ester Danihelková

2011

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně na základě použitých pramenů a literatury uvedených v bibliografickém seznamu.

V Olomouci dne 29. 4. 2011

.....

Na tomto místě chci poděkovat své vedoucí Ing. Ester Danihelkové za pomoc při psaní práce a za její připomínky a Mgr. Alici Musilové za konzultaci.

Moje poděkování patří i všem ostatním, kteří mi pomohli a podporovali mě při studiu a psaní této práce.

OBSAH

Úvod.....	5
1. Význam rodiny pro dítě	7
1.1 Jak rodina ovlivňuje vývoj dítěte?.....	7
1.2 Fáze vývoje dítěte a vliv rodiny na ně	8
2. Druhy nevhodného zacházení pečujících osob s dětmi	11
3. Ústavní a ochranná výchova v ČR.....	14
3.1 Systém ústavní výchovy v ČR.....	14
3.2 Důvody pro umístění dítěte do ústavní výchovy	15
3.3 Nedostatky ve výkonu ústavní výchovy	17
3.4 Důsledky ústavní výchovy pro dítě	20
4. Zdroje pomoci pro člověka po opuštění ústavní výchovy, sociální práce s lidmi opouštějícími ústavní výchovu	23
5. Projekt založení organizace poskytující sociální služby: Organizace Pons, O. P. S.....	26
5.1 Základní dokumenty organizace Pons	26
5.2 Cíle organizace Pons.....	28
5.3 Popis poskytovaných služeb organizace Pons	28
5.4 Popis organizace Pons	31
5.5 SWOT analýza podmínek organizace před jejím vznikem.....	33
5.6 Časový harmonogram	34
Závěr.....	36
Seznam použité literatury	38
Příloha	43
Zakládací listina obecně prospěšné společnosti Pons	43

ÚVOD

Dětský domov a výchovný ústav jsou zařízení, kam jsou umístovány děti, o které se rodina nechce nebo nemůže postarat. O těchto zařízeních v České republice koluje nesčetně informací. Některé jsou pozitivní, ale řada z nich je negativní. Pravdou ale je, že i sebelepší dětský domov nebo jiné zařízení, kde vyrůstá více dětí pohromadě, nemůže i při nejlepší vůli rodinu nahradit. Osmnáctiletý člověk, který ze zařízení odchází, tím opouští bezpečnou zónu, ve které zná pravidla a ví, jak se chovat. Zároveň musí opustit všechny svoje kamarády. V tomto věku člověk často neví, co chce, potřebuje podporu a pomoc. Pokud žije v rodině, může mu pomocnou ruku podat právě ona. Děti, které celý život vyrůstaly v zařízení, také nemohou zjistit, jak to funguje v rodině mezi manžely, mezi rodiči a dětmi. Neví, jaké to je, když rodina navštěvuje i širší rodinu a jak takové společenství může fungovat. Někdy děti nemají základní přehled o svých právech, povinnostech. Děti umístěné v zařízeních měly často těžké dětství a to si přenáší i do dalšího života. Navíc se po odchodu ze zařízení musí o sebe postarat samy. Myslím si, že to je nelehký úkol, natož pro tak mladého a nezkušeného člověka.

Proto jsem si za cíl této práce dala návrh služeb organizace, která by poskytovala služby dětem ze zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy. V práci se chci nejprve věnovat tomu, jak je rodina pro dítě během jeho vývoje důležitá, zmínit chci i patologie v chování vůči dítěti ze strany vychovatelů, ke kterým v rodině může dojít a jehož následky si dítě nese i v dospělosti. Dále se chci věnovat důvodům pro umístění dítěte do zařízení, popisu nedostatků v ústavní a ochranné výchově v České republice a následkům, se kterými se mladí dospělí musí vyrovnat po odchodu ze zařízení. V jedné kapitole chci zmínit i to, kdo takovým mladým lidem má pomáhat a jak. Při zpracování teoretické části budu čerpat hlavně z této literatury: Bittner, P., Havígerová, J., Janišová, I., Langhansová, H. - Děti z ústavů! Právní a psychologické dopady ústavní výchovy z pohledu ochrany rodiny a nejlepšího zájmu dítěte, Gottwaldová, M., Bryknerová, Š., Jendeková, P., Tvrdík, P., Blehová, I. - Dlouhodobá příprava dětí s nařízenou ústavní výchovou na vstup do samostatného života, Langmeier, J. a Matějček, Z. - Psychická deprivace v dětství, Matoušek, O., Pazlarová, H., Baldová L. - Individuální plánování služeb u ohrožených dětí a mladistvých

s důrazem na děti odcházející z ústavní výchovy a Procházka, J. - Specifika sociální práce s osobami opouštějícími ochrannou a ústavní výchovu. In Gojová, A., (ed), Sborník studijních textů pro sociální kurátory, (s. 413 – 442).

Druhou část práce chci věnovat popisu organizace, která by pomáhala lidem opouštějícím ústavní a ochrannou výchovu a popsat služby, které by této cílové skupině mohla organizace nabízet, aby zmírnila dopady, které ústavní výchova na člověka má. Bude se jednat o moji vizi služeb, které by organizace poskytovala této cílové skupině. V této části chci čerpat z poznatků, které budou popsány v předešlých kapitolách, ale návrh organizace a služeb, které bude poskytovat, budou moje nápady. V této části budu čerpat z následujících zdrojů: Molek, J. - Marketing sociálních služeb, Rektořík, J. - Ekonomika a řízení neziskových organizací, Šedivý, M. a Medlíková, O. - Úspěšná nezisková organizace, Šimková, E. - Management a marketing v praxi neziskových organizací, Zelenáková, M. - Strategické plánovanie organizácií, Zákon 108/2006 Sb. O sociálních službách, Zákon 109/2002 Sb. O výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních, Zákon 248/1995 Sb. O obecně prospěšných společnostech. V platném znění k 28. 4. 2011.

1. VÝZNAM RODINY PRO DÍTĚ

V této kapitole se chci zaměřit na to, jak rodina ovlivňuje dítě, jeho vývoj a k čemu může dojít, pokud rodina nefunguje tak, jak by měla.

1.1 JAK RODINA OVLIVŇUJE VÝVOJ DÍTĚTE?

Vývoj člověka probíhá ve třech oblastech - biosociální vývoj, který zahrnuje tělesný vývoj, kognitivní vývoj představovaný rozvojem poznání a psychosociální vývoj zahrnující způsoby prožívání a mezilidské vztahy (Seifert a kol, 1997 podle Vágnerové, 2000).

Člověk se vyvíjí působením genů, které získává při početí a působením prostředí, přičemž vliv prostředí není vždy stejný a může modifikovat i samotnou dědičnost (Seifert a kol, 1997 podle Vágnerové, 2000). Kern, Mehl, Nozl, Peter, Wintersperger (1999) také popisují, že vývojový proces je ovlivněn působením zděděných faktorů a vlivem prostředí. Nejprve podle nich vývoj ovlivňují hlavně genetické vlivy, později se do popředí dostává vliv prostředí (tamtéž). „Nepříznivé okolnosti vývoje mohou mít devastující vliv na vývoj identity v dětství.“ (Šporcová, Winkler, 2003, s. 59). Vágnerová (2000) popisuje, že mnohé změny jsou primárně podmíněny biologicky, ale zároveň jsou ovlivněny i psychickými a sociálními faktory, které jsou ve vzájemné interakci.

První prostředí, se kterým dítě přichází do styku, je rodina, která je základním socializačním činitelem a kterou později doplňují další socializační činitelé (Dařílek, Fischerová, Koluchová, Kusák, Petrová,....Koluchová, 1989). Tyto změny mohou být ovlivněny působením učitelů, rodičů a dalších pro jedince významných osob (Langmeier, Krejčířová, 1998).

„Rodina jako primární nositel kultury poskytuje základ norem a hodnot dané společnosti. Vede dítě ke společenskému životu v prostředí, ve kterém vyrůstá....tím, že se dítě učí respektovat požadavky rodičů a je sankcionované za jejich neplnění.“ (Sollárová, 2008, s. 50). Dítě je v rodině ovlivňováno vztahy, které působí na dítě ještě dříve, než se začne dítě vyjadřovat verbálně (Dařílek a kol., 1989). Podle Kožnara

(1976, podle Dařilka a kol., 1989) je způsob výchovy dítěte v rodině determinován strukturou rodiny, společenským postavením rodiny, osobnostními vlastnostmi členů rodiny a vnitřními vztahy v rodině. Na člověka působí během vývoje množství vnějších a vnitřních činitelů, které se vzájemně prolínají, přičemž prostředí rodiny je nesmírně důležité, protože nese zodpovědnost za to, jaký člověk z dítěte vyroste (Dařilek a kol., 1989).

Ze série studií také vyplývá, „že stálý kontakt s rodiči a jejich podpora souvisí s vysokou motivací dětí pro učení ve škole, s jejich dobrou schopností komunikovat, s jejich dobrou úrovní duševního zdraví, s nízkým výskytem delikventního chování i s nízkým výskytem závislostí na návykových látkách.“ (Eccles a kol., 2002, podle Matoušek a Pazlarová, 2008, s. 2)

1.2 FÁZE VÝVOJE DÍTĚTE A VLIV RODINY NA NĚ

Když je dítě ještě malé, je během bdělých stavů třeba dítěti opakovat situace, kdy se může něco naučit a zažít sociální zkušenost, v této situaci hraje rodina velkou roli (Langmeier, Krejčířová, 1998). Pokud je matka zaměřena jen na pečovatelské úkony a dále se nesnaží dítě rozvíjet, může dojít k jeho deprivaci (tamtéž). Již malé dítě umí přijímat poselství o sobě a své hodnotě na základě prvních zážitků tělesného kontaktu s rodiči (Kern a kol., 1999). A kojeneček svými projevy již umí stimulovat dospělé ke specifickému chování, které se pro dítě stává zdrojem sociální stimulace a předpokladem dalšího učení (Vágnerová, 2000).

Během batolecího věku se dítě snaží odpoutat z předchozí symbiotické vazby s mateřskou osobou, což pomáhá rozvoji jeho poznávacích schopností a zároveň podle toho, jak okolí reaguje na jeho pokusy o sebeprosazení, se utváří jeho základní životní strategie (Vágnerová, 2000). Také hodnocení, požadavky a očekávání jiných lidí určují sociální roli dítěte (tamtéž). Stejného názoru je i Kern a kol. (1999) když tvrdí, že první neverbální prožitky a vjemy jsou s největší pravděpodobností velmi důležité pro pozdější sebehodnocení dítěte. Dítě si totiž vytváří i roli v rodině na základě očekávání druhých (Langmeier, Krejčířová, 1998).

Okolo 2 let začíná dítě zkoumat svoje okolí, a pokud při tom není negativně hodnoceno blízkými osobami, získává základní zkušenost – důvěru ve své schopnosti

(Kern a kol., 1999). Pokud se pečující osobám podaří dítěti verbálně nebo neverbálně sdělit, že je v jejich světě vítáno, smí být samo sebou, má právo žít způsobem odpovídajícím jeho věku, smí se přitulit ke svým nejbližším, má právo cítit, co cítí, smí myslet a klást otázky a má právo na úspěch, tak v tom případě se dítě bude vyvíjet svobodně podle jeho individuálních možností (tamtéž). Také řeč dítě získává v interakci se svojí matkou, kdy matka představuje vzor, který dítě napodobuje (tamtéž). Úroveň řečového projevu přitom může být velmi citlivým ukazatelem kvality výchovného působení rodiny (Vágnerová, 2000).

Předškolák je ve svém sebehodnocení závislý na názoru ostatních lidí, zejména rodičů (Vágnerová, 2000). Pro dítě ve věku 4 let začíná již být důležité uznání od dětí stejného věku (Kern a kol., 1999). Rozvíjí se i prosociální chování, které je výsledkem sociálního učení, které dítě zažilo v rodině (Vágnerová, 2000). Rodiče pro předškoláka představují autoritu, která určuje ideál, se kterým se dítě identifikuje (tamtéž).

Rodina by měla dávat školákovi pocit jistoty a bezpečí, uspokojovat potřebu seberealizace, rodiče saturují potřebu smysluplného učení a představují pro dítě model budoucnosti, vzor dospělého chování (Vágnerová, 2000). Role školáka může mít pro dítě různý význam, který závisí na názorech a postojích rodičů a škola se může stát místem konfrontace rozdílného hodnotového systému rodiny a společnosti (tamtéž). Rozvoj poznávacích procesů dítěte závisí na adekvátní stimulaci v rodině a tom, jak rodina respektuje normy a hodnotový systém společnosti (tamtéž). U starších školáků se jedním z mezníků socializace stává vrstevnická skupina, ale přesto pocit bezpečí a jistoty by měl být uspokojován v rodině (tamtéž).

Období dospívání je charakteristické pohlavním zráním a psychickými změnami (Langmeier, Krejčířová, 1998). V této fázi vývoje dochází k sebereflexi, kdy je dospívající schopen vyrovnat se se svým prostředím a zaujmout vůči němu kritické stanovisko (Kern a kol., 1999). Také dochází k sociálnímu osamostatnění, kdy se dospívající distancuje od rodiny, ale vazba na rodinu stále trvá (tamtéž). Během adolescence ale dále trvá význam rodiny, která může působit jen svou přítomností a klidným porozuměním (Matějček, 2002). Normy nastavené vrstevníky mají velký vliv na normy dospívajícího a i sebedůvěra je značně sociálně ovlivněna, protože závisí na ocenění a přijetí od dalších lidí, zejména vrstevníků (tamtéž). Také podle Kerna a kol. (1999) v tomto období člověka ovlivňují sociální vlivy, tedy komunikace s rodiči nebo jinými dospělými a zapojuje se i seberegulace. Během dospívání dochází k řadě

změn a dospívající si musí, kromě svého místa v rodině, svoji pozici vydobýt (Vágnerová, 2000). Tato změna přináší řadu nejistot a je zátěží pro člověka a může dojít i ke stagnaci vývoje nebo ke vzniku patologických změn (tamtéž). Člověk se osamostatňuje od rodiny, ale „emancipace od rodiny nevede ke zrušení citové vazby k rodičům, ale k jejich proměně. Infantilní závislost musí být nahrazena zralejším a vyrovnanějším citovým vztahem. Pocit jistoty a bezpečí, který vazba na rodinu poskytovala, se transformuje do symbolické roviny.“ (Vágnerová, 2000, s. 237-238). Vztah k matce bývá typický hlavně odmítáním nadměrného pečování (Vágnerová, 2000).

Jak je popsáno v této kapitole, rodina značně ovlivňuje vývoj dítěte a jeho postoje ke společnosti a svému dalšímu životu během celého jeho vývoje. U dětí, které jsou umístěny v zařízeních pro výkon ústavní péče nebo jejich rodina nefunguje tak, jak by měla, může dojít k řadě změn, které nejsou ve prospěch dítěte. Této problematice se chci věnovat v následující kapitole.

2. DRUHY NEVHODNÉHO ZACHÁZENÍ PEČUJÍCÍCH OSOB S DĚTMI

V této kapitole budou popsány druhy nevhodného chování, ke kterému může dojít ze strany pečující osoby a jejich vliv na další vývoj dítěte. Tato kapitola je do práce zařazena z toho důvodu, že toto nevhodné chování často vede k odebrání dítěte. Při pozdější práci s dítětem je nutné brát i ohled na to, čím si dítě prošlo. Více prostoru bude věnováno psychické deprivaci, protože se v práci dále objevuje a je často na ni odkazováno.

Podle Langmeiera a Krejčířové (1998) existují dva hlavní faktory, které ohrožují psychický vývoj dítěte. Jsou jimi organické poškození mozku, vzniklé před narozením, při porodu nebo po narození a působení nepříznivých podmínek výchovného prostředí, které také mohou zanechat trvalé následky (tamtéž).

Matoušek a Pazlarová (2010) termín nevhodné zacházení vysvětlují jako neposkytování nutné péče nebo úmyslné ubližování dítěti, které dítě vážně poškozuje, popřípadě ohrožuje jeho život.

Prvním rizikem je **týrání** dítěte. Týrání může být tělesné, které je definováno jako tělesné ublížení dítěti nebo vědomé odmítnutí zabránit takovému ublížení (Langmeier, Krejčířová, 1998). Fyzické týrání je například fackování, třesení s dítětem, vystavování chladu, zavírání do izolované místnosti nebo nepodávání jídla a pití (Matoušek, Pazlarová, 2010). Tělesné týrání může podle Langmeiera a Krejčířové (1998) způsobit pozdější agresivitu v chování jedince nebo to, že týraný bude stejné chování opakovat později na svých dětech. Druhým typem týrání je týrání psychické, které se projevuje ponižováním dítěte, jeho traumatizací, využíváním apod. (tamtéž). Často bývá spojeno s dalšími typy týrání (Matoušek, Pazlarová, 2010).

Nebezpečný je i tzv. **Münchhausenův syndrom v zastoupení**, což je označení pro stav, kdy pečující osoba úmyslně vyvolává zdravotní potíže dítěte například podáváním nevodných léků (Matoušek, Pazlarová, 2010, Langmeier, Krejčířová, 1998).

„Za **sexuální zneužívání** se považují případy, kdy dítě je objektem sexuálního chování dospělé osoby nebo je jinak angažováno v sexuálních projevech dospělého.“ (Matoušek, Pazlarová, 2010, s. 138). Podle Langmeiera a Krejčířové (1998) dochází k sexuálnímu zneužití i v rodině.

Pečující osoba se může dopustit i **emocionálního zanedbávání**, když dítěti neposkytuje dostatečnou psychickou podporu potřebnou pro jeho vývoj (Matoušek, Pazlarová, 2010). Toto chování může na dítěti opět zanechat dlouhodobé následky (tamtéž).

Psychická deprivace vzniká v důsledku neuspokojování psychických potřeb dítěte (Dařílek a kol., 1989). Psychická deprivace je podle Langmeiera a Matějčka (podle Matějčka, 2002) „stav, který vzniká, jestliže člověk nemá uspokojovány základní psychické potřeby v dostačující míře a po dosti dlouhou dobu.“ Matějček (1986) tvrdí, že v časném věku dítěte, kdy jsou kladeny základy lidské osobnosti, mohou být následky deprivace zvláště závažné a nebezpečné a mohou velmi nepříznivě působit na vývoj lidského charakteru, protože náprava není snadná a trvá dlouho. Deprivované děti např. mají prokazatelně méně spojení mezi mozgovými buňkami než děti vyrůstající v harmonii s podporujícím a podnětným prostředím (Ziegler 2002, podle Matouška, Pazlarové, Baldové, 2008).

Langmeier a Matějček (podle Matouška, 2008) rozlišují pět typů osobnosti deprivovaného dítěte. Prvním typem je dítě relativně dobře přizpůsobené, které ale má i svá slabá místa, která se při větším zatížení projeví (tamtéž). Druhý typ je dítě sociálně hypoaktivní, kdy jeho aktivita je snížena a dítě se nepokouší navázat sociální vztahy (tamtéž). Třetí typ je dítě sociálně hyperaktivní, které se snadno dokáže ke každému na krátko přimknout, protože hloubka vztahů je u něj nahrazena jejich kvantitou (tamtéž). Předposlední typ je dítě sociálně provokativní, které bývá agresivní a za každou cenu se snaží na sebe upoutat pozornost například šaškováním, pro takové dítě je i pohled projev pozornosti od dospělého (tamtéž). Posledním typem je typ náhradního uspokojení citových potřeb, kdy dítě přesunuje svoji aktivitu do oblastí, které mohou být uspokojeny, takže například dítě sbírá hračky nebo se přejídá apod. (tamtéž).

Psychická deprivace se již v kojeneckém věku projevuje povrchností vztahů, citovou zploštělostí až otupělostí, která přetrvává dále (Dařílek a kol., 1989). U dítěte je zjevné i opoždění vývoje řeči a často dochází k odkladu školní docházky (Langmeier, Matějček, 1974). Děti ve škole mají horší prospěch, než odpovídá jejich skutečným intelektovým dispozicím, mají nápadné výkyvy v chování, jsou nedůvěřiví a samotáři (Dařílek a kol., 1989). V adolescenci se následky deprivace projevují ve vztahu ke kolektivu, v sociálním začleňování (jsou nespokojeni se sociální pozicí, mají

neadekvátní sebehodnocení), mají posunutou hierarchii hodnot, nežádoucí rysy osobnosti a mají vyšší dispozice ke vzniku závislostí (Matějček, 2002).

Podle Langmeiera a Krejčířové (1998) k těmto jevům dochází v takových rodinách, kde hraje velkou roli neznalost rodiče. Také má vliv tzv. transgenerační přenos, což znamená, že lidé, kteří byli takovému jednání v dětství vystaveni, se ho později dopouštějí na svých dětech (tamtéž). Podle studie se vliv transgeneračního přenosu z generace na generaci odhaduje na 30% (tamtéž).

Následkem nevhodného chování k dětem může být jejich retardace jako důsledek zranění, pasivita, nedostatečná motivovanost, nereagování na bolest, nevyjadřování pocitů, agresivita, neklid apod. (Langmeier, Krejčířová, 1998). Podle výzkumu je mnohem více zlodějů-recidivistů, kteří v časném dětství trpěli nedostatkem rodičovské péče (Matějček, 1986). „Mnozí provinilci se projevovali jako bezcitní psychopati. Nedovedli citové projevy přijímat a nedovedli je ovšem ani vracet. Zůstávali hluší a němí k tomu, co lidem dává největší životní uspokojení – k lásce.... Nemohou být dobrými přáteli, dobrými spolupracovníky – a ovšem ani dobrými rodiči. V jejich rodinách se vytváří prostředí citového chladu a nezájmu, takže citová deprivace postihuje zákonitě jejich děti.“ (Matějček, 1986, s. 44 – 45).

3. ÚSTAVNÍ A OCHRANNÁ VÝCHOVA V ČR

V této kapitole bude stručně popsán systém ústavní a ochranné výchovy v České republice podle zákona zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o ústavní výchově“). Také budou nastíněny nedostatky v ústavní a ochranné výchově a možné dopady ústavní a ochranné výchovy na člověka. Pokud bude dále zmíněn termín ústavní výchova, bude tím myšlena i ochranná výchova.

3.1 SYSTÉM ÚSTAVNÍ VÝCHOVY V ČR

V této kapitole chci popsat systém ústavní výchovy v České republice. Pozornost je věnována pouze zařízením, která jsou upravena v zákoně o ústavní výchově a to z toho důvodu, že systém péče o mladší děti v kojeneckých ústavech a dětských domovech pro děti do 3 let není pro tuto práci důležitý. Všechny informace zmíněné v této kapitole pochází ze zákona o ústavní výchově.

Podle zákona o ústavní výchově se péče v zařízeních poskytuje dětem od 3 do 18 let, případně do 19 let na základě rozhodnutí soudu v zájmu zdravého vývoje, řádné výchovy a vzdělávání. Pokud se dítě připravuje na budoucí povolání, může zůstat v zařízení do 26 let.

Zařízeními ústavní výchovy je diagnostický ústav, dětský domov, dětský domov se školou a výchovný ústav.

V **diagnostickém ústavu** jsou děti umístěny zpravidla na 8 týdnů. Během této doby probíhá pedagogické a psychologické vyšetření dítěte, zkoumá se úroveň dosažených znalostí a dovedností přiměřeně k jeho věku. Dítě je diagnostikováno i ve výchovné a sociální oblasti, zařízení se během pobytu snaží napravit poruchy v sociálních vztazích a chování dítěte. Na základě posudku z diagnostického ústavu mohou být děti umístěny do dětského domova, dětského domova se školou nebo výchovného ústavu.

Úkolem **dětského domova** je zajišťovat péči o děti s nařízenou ústavní výchovou, které nemají závažné poruchy chování. Tyto děti se vzdělávají ve školách, které nejsou

součástí dětského domova. Dětský domov pečuje o děti podle jejich individuálních potřeb a zároveň plní výchovné, vzdělávací a sociální úkoly. V dětském domově jsou děti umístěny od 3 do 18 let a mohou zde být i nezletilé matky spolu s jejich dětmi.

Účelem **dětského domova se školou** je zajišťovat péči o děti s nařízenou ústavní výchovou, mají-li závažné poruchy chování, přechodnou nebo trvalou duševní poruchu vyžadující výchovně léčebnou péči, nebo s uloženou ochrannou výchovou, nebo jsou-li nezletilými matkami a jejich děti nemohou být vzdělávány ve škole, jež není součástí dětského domova se školou. Do dětského domova se školou mohou být umístovány děti zpravidla od 6 let do ukončení povinné školní docházky.

Výchovný ústav pečuje o děti starší 15 let se závažnými poruchami chování, u nichž byla nařízena ústavní výchova nebo uložena ochranná výchova. Ve vztahu k dětem plní výchovný ústav stejné úkoly jako dětský domov, tedy výchovné, vzdělávací a sociální úkoly. Do výchovného ústavu může být umístěno i dítě starší 12 let, má-li uloženu ochrannou výchovu, a v jeho chování se projevují tak závažné poruchy, že nemůže být umístěno v dětském domově se školou.

3.2 DŮVODY PRO UMÍSTĚNÍ DÍTĚTE DO ÚSTAVNÍ VÝCHOVY

Faktory, které mohou později způsobit umístění dítěte do ústavní výchovy, mohou být velmi vážné ekonomické problémy, nedostatečné formální vzdělání matky, nedostatek specializovaných služeb na lokální úrovni, nedostatek sexuální výchovy a plánovaného rodičovství, špatné životní podmínky a ztráta domova, rodičovství náctiletých a nedostatečná příprava na porod a tradiční způsoby poporodní péče (Nelson a Kuga, 2004). Jinými důvody může být alkoholismus a užívání návykových látek rodiči, prostituce matky, zneužívání a týrání dětí, nezvládnutá výchova, nízká sociální úroveň rodiny, trestná činnost rodičů a osíření (Gottwaldová, Bryknerová, Jendeková, Tvrdlík, Blehová, 2006).

Toto jsou teoretické důvody, díky kterým se dítě může ocitnout v ústavní výchově. V praxi jsou ale děti do ústavní výchovy umístěny z těchto důvodů: dítě je odloženo nebo opuštěno vlastními rodiči, rodiče dítěte zemřeli, dítě je zanedbáváno, psychicky, fyzicky či sexuálně zneužíváno nebo týráno, dítě má výchovné problémy a rodiče se o něj nedokáží starat, dítě trpí psychickým či tělesným postižením a rodiče nejsou

schopni mu zajistit náležitou péči, rodiče neplní svou rodičovskou zodpovědnost pro fyzickou či duševní nemoc delšího trvání a posledním důvodem je nepříznivá sociální situace rodiny, zejména chudoba rodiny a nevyhovující bytové podmínky (Bittner, Havigerová, Janišová, Langhansová, 2007). „Zde jsou nejčastější důvody pro odebrání dítěte z rodiny: nezvládnutá výchova, zanedbávání, zneužívání a týrání dětí, trestná činnost rodičů, alkoholismus rodičů, nízká sociální úroveň rodiny (často se však objevuje jako sekundární příčina), prostituce matky, osíření.“ (Vocilka, 1999, podle Svobodová, Vrbtovská, Bártová, 2003). Ale podle Úmluvy o právech dítěte (1959) má rodina právo na potřebnou pomoc od státu při plnění jejich úkolu výchovy dětí. Podle Mgr. Musilové (osobní sdělení) není přípustné, aby bylo dítě odebráno z rodiny ze sociálních důvodů. Česká republika byla kvůli této praxi odebírání zažalována u Evropského soudu pro lidská práva (viz rozsudky Evropského soudu pro lidská práva ve věci Wallová a Walla proti České republice ze dne 26. října 2006 a ve věci Havelka a ostatní proti České republice ze dne 21. července 2007) (Vláda ČR, 2010).

Podle Bittnera a kol. (2007) existují případy, kdy je vhodné dítě na přechodnou dobu umístit do ústavní výchovy rodinného charakteru, kde mu bude poskytnuta odborná pomoc a s rodinou se bude mezitím pracovat. Jsou jimi zejména závažné týrání a násilí na dítěti nebo vážné poruchy chování dítěte (tamtéž).

Základní příčina problémů sociálně ohrožených dětí spočívá v původní biologické rodině, protože důvodem ohrožení dítěte je nevyzrálost rodiny, rodiny jsou dysfunkční a afunkční (Procházka, 2009). V říjnu roku 2007 byly zveřejněny výsledky dlouhodobého výzkumu o osudech dětí, které v roce 1995–2004 opustily institucionální péči, ze kterého vyplynulo, že děti již v předškolním věku žili téměř ze 40 % v neúplné rodině, většinou se o ně staraly pouze matky, otec byl jen formálním vychovatelem a rodiče dětí byli z hlediska vzdělanostní úrovně výrazně pod standardem populace. (tamtéž). Z výzkumu dále vyplynulo, že nejpatologičtějším projevem rodičovského selhání bylo týrání dětí a mělo nejčastěji podobu nepřiměřeného fyzického trestání nebo psychického deptání dítěte, někdy bylo kombinací obou (tamtéž).

3.3 NEDOSTATKY VE VÝKONU ÚSTAVNÍ VÝCHOVY

Langmeier a Matějček (podle Dařílka a kol. 1989) charakterizují čtyři okruhy psychologických potřeb. Jsou jimi určitá míra stimulace a přívod podmětů, potřeba stálosti věcného a sociálního prostředí, potřeba vytvoření kladného trvalého vztahu dítěte k jedné osobě a potřeba identity ve skupině lidí (tamtéž). Podle Matějčka (2002) všechny tyto potřeby nemohou být uspokojovány ani v sebelepším dětském domově, ale ani v některých rodinách, kde jsou děti zanedbávány, je jim ubližováno nebo jsou dokonce týrány. „Ústavní péče spíše přispěje k hospitalismu, k tomu, že mladý člověk získá sociální návyky na prostředí, které se běžnému nepodobá. Dojde k prohloubení deprivace, k omezení sociálního rozvoje a socializace vůbec a dohromady to vytváří mikroskupinu lidí, jejichž šance uspět v normálním životě je mizivá.“ (Svobodová, 2003, s. 47)

Podle výsledků analýzy, která byla v České republice provedena, je v naší zemi péče o ohrožené děti zajišťována jako řada izolovaných aktivit zúčastněných institucí – státních, samosprávných i neziskových, které nepracují podle jednoznačně stanovených pravidel (metodik) a které nejsou koordinovány (Procházka, 2009). Bubleová (podle Zoubková, 2003, s. 26) v rozhovoru v časopise Sociální práce uvedla toto: „myslím, že nám chybí především promyšlená rodinná politika, zaměřená na rodinu v celém jejím vývojovém cyklu a propojená s terénní sociální prací a službami orientovanými na prevenci a včasnou intervenci.“ Problémem je i dlouhodobá finanční nejistota poskytovatelů služeb, protože stát neumí garantovat dlouhodobé financování ani krátkodobou finanční jistotu (tamtéž).

„Ucelený systém péče zahrnující i vzdělávání pracovníků a kontrolu kvality poskytovaných služeb a činností v této oblasti v České republice dosud neexistuje.“ (Procházka, 2009, s. 417).

Podle Kernové (2003, podle Zoubková, 2003) odborníci popisují i řadu nedostatků, které má samotný systém ústavní výchovy - zkušenosti ukazují nepřipravenost dětí z ústavní péče pro praktický život.

Mezi nedostatky ze strany pracovníků můžeme zařadit například jejich nedostatečné vzdělání a chybějící supervizi, vysoký počet svěřenců na vychovatele a to, že se pracovníci v zařízení často obměňují a dítě nemá čas si k nim vytvořit vztah nebo o to dítě ani nestojí, protože ho pak velice zraní, když pracovník odejde

(Gottwaldová a kol., 2006). K této problematice se vyjadřuje i Gottwaldová a kol. (2006, s. 4), protože tvrdí, že: „kolektivní výchova v ústavních zařízeních v praxi velmi ztěžuje naplňování principu individuálního přístupu k dítěti. Je to dané počtem dětí v zařízení, vysokou mírou organizovanosti života, kde převládají kolektivní aktivity, a také častým střídáním vychovatelů na skupinách. Děti zde obtížně hledají svébytné místo, jakousi svou jedinečnou roli.“

V zařízeních také stále přetrvává taxativní vymezení odměn a trestů, což brání individuálnímu přístupu k dítěti (tamtéž). Práva a povinnosti dětí jsou vymezeny v zákoně 109/2002, kde je uveden i systém trestů a odměn, které mohou být použity. Mezi práva dětí podle tohoto zákona patří například právo na zajištění plného přímého zaopatření, právo na umístění do stejného zařízení se svými sourozenci, právo na podmínky vhodné pro přípravu do školy nebo právo vyjádřit svůj názor na zamýšlená a prováděná opatření, která se dítěte dotýkají a také právo být hodnoceno a odměňováno a mít možnost se ke svému hodnocení vyjadřovat (Zákon 109/2002). Mezi povinnosti dítěte patří například povinnost dodržovat stanovený pořádek a kázeň, plnit pokyny a příkazy zaměstnanců zařízení, nepoškozovat cizí majetek, dodržovat zásady slušného jednání s osobami, s nimiž přichází do styku, v prostorách zařízení a v osobních věcech udržovat pořádek a čistotu (tamtéž). Za prokázané porušení povinností může být dítěti odňata výhoda, sníženo kapesné, omezeno nebo zakázáno trávení volného času mimo zařízení, odňata možnost zúčastnit se činnosti nebo akce organizované zařízením nad rámec vnitřního řádu zařízení, zakázány návštěvy, s výjimkou návštěv osob odpovědných za výchovu a osob blízkých (tamtéž). Za úsilí a výsledky při plnění povinností nebo za příkladný čin může být dítěti udělena věcná nebo finanční odměna, zvýšeno kapesné nebo povolena mimořádná návštěva kulturního zařízení (tamtéž).

K tomuto systému trestů a odměn se vyjádřil i veřejný ochránce práv Motejl ve své zprávě: „Realizace bodovacího systému vede zpravidla pouze k tomu, že si děti nezvolí dobré chování proto, že by uznaly hodnoty, které k němu směřují a přijaly je za své, nýbrž proto, aby postoupily do vyšší skupiny spojené s více výhodami....Kvalitní příprava dětí na život po opuštění ústavního zařízení prostřednictvím bodovacího systému není možná, protože děti přizpůsobují své chování účelově tomu, aby získaly přislíbené výhody. Výchova dětí by je měla vést k tomu, aby přijaly za své určité morální hodnoty, a tudíž aby byly schopné regulovat své chování po propuštění

z výchovného ústavu na základě vytvořených vnitřních hodnot.“ (Motejl, Černá, Panovská, Matyášová, 2007, s. 71).

Díky vyhláškám (např. vyhláška 334/2003), které musí být v zařízeních dodržovány, je normami a opatřeními ztížená i praktická příprava dětí na samostatný život a děti nezískávají potřebné praktické dovednosti (Gottwaldová a kol., 2006).

Dalším nedostatkem je to, že v naší zemi neexistují specializovaná zařízení, která by se věnovala různým druhům problémů, se kterými se děti potýkají (Bittner a kol., 2007). Přitom každé dítě potřebuje individuální přístup (tamtéž). „Může se tak stát, že se v jednom domově „sejdou“ děti s anamnézou týrání nebo sexuálního zneužívání, děti s anamnézou zanedbávání hmotných potřeb a sociální nouze, děti, o něž rodiče nejeví zájem a děti s lehčí formou poruch chování jako je například ADHD.“ (Bittner a kol., 2007, s. 41).

Zařízení nesplňují ani podmínku rodinného charakteru a ani podmínku dočasnosti pobytu (Bittner a kol., 2007). Řada pracovníků se domnívá, že dítěti je v zařízení dobře a proto neprojevují snahu o návrat dítěte do rodiny (tamtéž). Zeman, Diblíková, Kotulan a Vlach (2009) dávají část viny i rodičům, kteří se podle jejich názoru s umístěním dítěte snadno smíří nebo si tak řeší vlastní tíživou finanční, bytovou, partnerskou apod. situaci.

Pokud bylo dítě do zařízení umístěno kvůli jeho problematickému chování, podaří se sociálně patologický vývoj zbrzdit, nebo dokonce zcela zastavit, ale po propuštění do dosažení plnoletosti v trestné činnosti dále pokračuje nebo ji teprve nastartuje (Procházka, 2009). Příčinou tohoto selhání může být fakt, že s rodinou dětí se po jejich odebrání nepromyslelo a po propuštění z ústavní výchovy na ně rodina začne opět negativně působit (tamtéž). Gottwaldová a kol. (2006) popisuje stejný problém, protože tvrdí, že dalším z nedostatků ústavní výchovy je i nedostatečná práce s rodinou a přetrvávající rozdělování sourozenců mezi různá zařízení (Gottwaldová a kol., 2006). Rodič na rozdíl od dítěte neprochází žádnou odbornou péčí, zatímco dítě musí na sobě pracovat a projít velkou osobní změnou (Procházka, 2009). V rodině dochází po propuštění dítěte z ústavní výchovy i k takovým jevům, jako je okradení dítěte a zneužití jeho důvěry těmi nejbližšími (tamtéž). Pokud se mladý dospělý nevrací do rodiny, ale odejde do zařízení sociální prevence – domu na půl cesty, je jeho selhání možné přičítat neochotě uživatelů respektovat pravidla zařízení a pozdějšímu odchodu uživatele ze zařízení (tamtéž). Podle výzkumu 86% mladých lidí začalo páchat trestnou

činnost až po roce, což je možné přičítat faktu, že do té doby jsou schopní „vystačit s tím, co se naučili v zařízení“, a teprve potom, kvůli nesystémovému řešení služeb sociální prevence dochází k jejich selhání (tamtéž).

3.4 DŮSLEDKY ÚSTAVNÍ VÝCHOVY PRO DÍTĚ

„Všechny děti v ústavní péči zažily ve svém životě různá závažná traumata. Úmrtí nebo nemoc rodiče, odmítnutí rodičem, závažné zanedbání péče, zneužívání, týrání, alkoholismus nebo trestné činnosti rodičů atd. V dětských domovech, jakožto „nejlehčím“ typu ústavní péče, nikdo terapeuticky nepůsobí, nepomáhá dítěti s odstraňováním důsledků traumatických zážitků.“ (Gottwaldová a kol., 2006, s. 4). Tyto děti většinou zažily v rodině deprivaci, která se následným pobytem v ústavním zařízení často prohlubuje (Gottwaldová a kol., 2006). Také Langmeier a Krejčířová (1998) popisují, že pokud jsou děti z rodiny odebrány, i v ústavu dochází k jejich strádání. „Ústavy klientovi vytvářely náhradní umělé prostředí, aniž se organizátoři péče zajímali o to, jak tím formátují klientův svět. Následek této necitlivě ordinované totální náhrady je dnes popisován jako „institucionalizace“ nebo „hospitalismus“.“ (Matoušek, 2004, s. 58).

„Mnohé děti citově strádající v dětském domově jsou pro život mimo ústav špatně připraveny...“ (Langmeier, Krejčířová, 1998). Z výzkumu, který v 60. letech provedli na dětech z dětského domova Matějček, Bubleová a Kovařík vyplynulo, že „po propuštění z dětského domova a internátu velký počet z nich selhává v občanském, pracovním, manželském a rodičovském životě.“ (podle Langmeier, Krejčířová, 1998, s. 279)

„Způsob, jak dítě vnímá samo sebe, jak nahlíží na své schopnosti, dovednosti, bývá velmi negativní a způsobuje selhání v široké oblasti působení, např. ve vztazích, vzdělávání, v normách i hodnotách.“ (Kusý, Gúnová, Král, nedatováno, s. 2). Dalšími důsledky ústavní výchovy je, že děti „mají špatnou schopnost vcítovat se do druhých lidí, neorientují se dobře v mezilidských vztazích, často neumějí řešit konflikty bez agresivity, mají nízké sebehodnocení, hůře se orientují v morálních normách a v hodnotových dilematech.“ (Matoušek, 2007, s. 4). Podobný názor mají Matoušek, Pazlarová a Baldová (2008), protože tvrdí, že u těchto dětí musíme počítat s tím,

že budou mít vlastnosti komplikující navazování vztahů a rozvoj duševních schopností – např. deprivanční syndrom, hyperaktivitu, jiný typ rizikového temperamentu, deficit rozumových schopností, tělesné a duševní nemoci. Proto často dochází k jejich sociálnímu selhání – berou drogy, porušují zákony, prostituuji, jsou nevzdělaní a tím špatně uplatnitelní na trhu práce, nedokáží založit vlastní funkční rodinu a mají celkově nižší kvalitu života (Matoušek, 2007, Gottwaldová a kol., 2006). U deprivovaných dětí vyrůstajících v ústavu bylo prokazatelně horší tělesné i duševní zdraví, více kriminálního chování, horší výsledky ve škole, nižší celkovou úroveň dosaženého vzdělání, horší uplatnění na trhu práce než u dětí vyrůstajících v jiné formě náhradní péče (Matějček, Bubleová, Kovařík 1997, podle Matoušek, Pazlarová a Baldová 2008). Podle Kusého, Gúnové a Krále (nedatováno, s. 1) „city pro ně znamenají často ohrožení, proto je nahrazují nebo potlačují intenzivním vnějším vzrušením, např. drogou, hudbou nebo dokonce trestnou činností, tj. činností, která u nich odstraňuje napětí či úzkost.“

Mladí dospělí odcházející z ústavních zařízení jsou zvyklí na neustálou péči „vícehvězdičkového“ hotelového stylu a nejsou zvyklí hospodařit s finančními prostředky, neznají ceny zboží a také si nedokáží zajistit vysoký standard bydlení a spotřeby, na který byli ze zařízení zvyklí (Gottwaldová a kol., 2006, Procházka, 2009). Také odcházejí z prostředí jim důvěrně známého, kde mají své kamarády a ve kterém znají pravidla, do prostředí cizího, kde se umí snadno s každým skamarádit - i s problémovými lidmi, jsou vztahově naivní nebo jejich chování je povrchní a účelové (Gottwaldová a kol., 2006). Nebývají ani dostatečně připravováni na situace, které se týkají partnerského a sexuálního života a vztahů, v dospělosti pak velmi snadno v partnerství a rodičovství selhávají (tamtéž).

Děti mají i problémy s integrací do společnosti, které jsou v mnoha případech podmíněny syndromem závislosti na ústavním režimu a zajištění ústavem - „syndromem ústavní závislosti“ (Procházka 2009). „Na základě zkušeností i řady výzkumů je možné konstatovat, že velká část bývalých klientů ústavních zařízení se v mimoústavním životě potýká s potížemi, které přímo nebo nepřímo souvisejí s návykem na ústavní režim, s nedůvěrou ve společnost, která je působení tohoto ústavního režimu vystavila, a s návykem na ústavní zajištění každodenních potřeb.“ (Procházka, 2009, s. 422).

Browne a Mulheirová (podle Matoušek, 2007) zdůrazňovali, že každý den, který dítě stráví v ústavu, snižuje jeho životní šance a již tři měsíce strávené v ústavu tradičního typu představují pro malé děti trauma s dlouhodobými následky. „Nevýhody ve vrozené výbavě pak zesilují vliv ústavního prostředí i naopak.“ (Matoušek, Pazlarová, 2008, s. 2). Procházka (2009) dodává, že tito mladí dospělí bez dlouhodobé pomoci jsou na cestě k sociálnímu vyloučení.

V práci bude s termínem sociální vyloučení více pracováno, proto zde bude uvedena jeho definice: „sociální vyloučení je proces (případně stav), který určité jednotlivce, rodiny, případně skupiny či celá lokální společenství omezuje v přístupu ke zdrojům, které jsou potřebné pro participaci na sociálním, ekonomickém, politickém a občanském životě společnosti. Důsledkem sociálního vyloučení tak je významné snížení možnosti participovat na životě místní komunity.“ (Navrátil, Šimíková, 2003, s. 79).

4. ZDROJE POMOCI PRO ČLOVĚKA PO OPUŠTĚNÍ ÚSTAVNÍ VÝCHOVY, SOCIÁLNÍ PRÁCE S LIDMI OPOUŠTĚJÍCÍMI ÚSTAVNÍ VÝCHOVU

V této kapitole budou popsáni možní poskytovatelé pomoci - střediska a sociální kurátoři a zásady a možnosti sociální práce s lidmi opouštějícími ústavní výchovu. V této oblasti bude více rozepsána činnost sociálních kurátorů.

V rozhovoru v časopise Sociální práce Blanka Klimešová (podle Plch, 2003) uvedla: „po ukončení střední školy začínají tito mladí lidé život dospělého občana se všemi složitostmi, které se musejí naučit řešit: najít si bydlení, práci, naučit se postarat sám o sebe, hospodařit s penězi, uvařit si nebo vyprat. Zkrátka přebrat plnou zodpovědnost za svůj život.“

Mladí lidé opouštějící ústavní výchovu se potýkají s problémem v oblasti bydlení, protože je povinnost obce poskytnout podporu a pomoc dítěti, které se vrací z ústavní výchovy po dosažení zletilosti (Bittner, Havigerová, Janišová, Langhansová, 2007). Obec nemá ve vztahu k dítěti opouštějícím ústavní výchovu, které mělo a stále má trvalé bydliště v jejím katastru, žádné povinnosti uložené zákonem, primární odpovědnost nese rodina dítěte a po dosažení zletilosti je mladý člověk odpovědný sám za sebe (tamtéž). Ale díky dlouholetému pobytu dítěte v zařízení jsou často rodinné vazby zprerušeny a mladý člověk může jít pouze do dalších zařízení – domů na půl cesty nebo azylových domů (tamtéž). „Děti opouštějí ústavy, některým je nabídnuto, aby se vrátily do původních rodin, u některých to není možné, tak je jim zprostředkována ubytovna a zaměstnání, u těch, kde se předpokládá, že aby ani toto nezvládly, sociální pracovníci hledají pomoc v azylových domech.“ (Svobodová, 46)

V takové situaci by měli pomoci sociální kurátoři a střediska.

Středisko podle zákona o ústavní výchově pomáhá klientům, kteří opouštějí ústavní výchovu v jejich integraci do společnosti. Podle zákona středisko poskytuje i všestrannou preventivní speciálně pedagogickou péči a psychologickou pomoc klientům s rizikem či s projevy poruch chování a negativních jevů v sociálním vývoji.

Sociální kurátoři pracují na obecních úřadech obcí s rozšířenou působností (Gojová, Hortvíková, Janoušková, Kujevská, Matoušek, Nedělníková, ...Franta, 2007). Cílovou skupinu sociálního kurátora v rámci činnosti obecních úřadů obcí s rozšířenou

působností vymezuje zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách v § 92 písm. b), podle tohoto zákona se jedná o osoby ohrožené sociálním vyloučením z důvodu předchozí ústavní nebo ochranné výchovy nebo výkonu trestu a osoby, jejichž způsob života může vést ke konfliktu se společností. Cílová skupina sociálního kurátora je vymezena i v § 2 odst. 6 zákona 111/2006 Sb. O pomoci v hmotné nouzi, podle kterého za osobu v hmotné nouzi může orgán pomoci v hmotné nouzi považovat též osobu, která je ohrožena sociálním vyloučením, jestliže je propuštěna ze školského zařízení pro výkon ústavní či ochranné výchovy nebo z pěstounské péče po dosažení zletilosti, respektive v 19 letech.

Kurátor také uživateli (v této bude pro pojem dítě opouštějící ústavní výchovu používán pojem uživatel nebo klient, protože se činnost kurátora řídí zákonem o sociálních službách) vyjednává záležitosti spojené s ubytováním, zaměstnáním, zdravotním a materiálním zabezpečením uživatele po návratu do běžného života (Gojová a kol., 2007, Procházka, 2009). Uživatel může při odchodu z dětského domova obdržet až 15 000 Kč (Procházka, 2009) nebo může kurátor rozhodnout o přiznání mimořádné okamžité pomoci z důvodu ohrožení osoby sociálním vyloučením (Gojová a kol., 2007).

V Příručce pro metodiky sociální prevence a sociální kurátory (Gojová a kol., 2007, s. 13) jsou vymezeny činnosti sociálního kurátora, podle které mezi tyto činnosti patří to, že kurátor kontaktuje klienty „ve věznicích, ve školských zařízeních zajišťujících ústavní a ochrannou výchovu, v léčebnách, nouzových nocležnách a dalších zařízeních poskytujících sociální služby. Společně s odborníky v těchto zařízeních připravuje plynulý přechod klientů do života mimo tato zařízení a napomáhá jejich následné adaptaci.“ Začátek spolupráce je tedy v době, kdy kurátor kontaktuje budoucí klienty v zařízeních ústavní výchovy a společně s odborníky připravuje plynulý přechod klientů do života mimo zařízení tak, aby minimalizoval negativní následky (Procházka, 2009). K naplánování přechodu uživatele ze zařízení a jeho úspěšné integraci do společnosti může kurátor využít případové konference, na které se sejdou všichni lidé zainteresovaní do procesu – pracovník Odboru sociálně-právní ochrany dětí (dále OSPOD), ředitel, sociální pracovníci a vychovatelé opouštěného zařízení, přátelé uživatele apod. (tamtéž). Cílem případové konference je podrobné zhodnocení životní situace klienta, navržení individuálního plánu klienta do budoucna a usnadnění rozhodování klienta o své budoucnosti (tamtéž). Individuální plán může obsahovat

například základní informace o uživateli a všech zainteresovaných osobách a organizacích, přehled životních sfér uživatele, vyznačení priorit, přehled plánovaného postupu práce se stanovenými krátkodobými a dlouhodobými cíli apod. (Procházka, 2009). Při vypracovávání individuálního plánu je nutné dbát na realističnost vytyčených cílů, na jejich dodržování a úpravu, pokud to bude nutné (tamtéž). V plánu by měl uživatel vidět pro sebe nějaký užitek, kterého chce dosáhnout (tamtéž). „Dosavadní zkušenosti ukazují, že kromě pomoci při řešení bytovných a pracovních problémů, potřebují tyto děti v nemalé míře především odbornou podporu a pomoc poskytovanou kvalitními poradenskými specialisty. (Gottwaldová a kol, 2006, s. 2)

Nyní budou popsány principy práce s těmito uživateli. Principy představují určitý ideál spojený s idejí lidských práv, s představou, že každý subjekt, o který se sociální práce zajímá, má určité předpoklady k řešení svých problémů, které je žádoucí podporovat (Matoušek, Pazlarová, Baldová, 2008). Podle principu normalizace by pro uživatele měly být vytvořeny podmínky co možná nejvíce podobné takovým, ve kterých žije člověk bez znevýhodnění (Matoušek, Pazlarová, Baldová, 2008). Podle Matouška a Pazlarové (2008) je dům na půl cesty pro mladého člověka z ústavu jen další ústav. Princip aktivní účasti klienta a klientovi blízkých lidí na tvorbě plánu. Podle tohoto principu by rodina uživatele neměla být automaticky považována na problémovou, ale všichni by se měli snažit ji zapojit do plánování (Matoušek, Pazlarová, Baldová, 2008, Matoušek, Pazlarová, 2008). Dalším principem je princip spolupráce všech, kteří mohou situaci klienta ovlivnit, s jasnou definicí rolí a odpovědností (Matoušek, Pazlarová, Baldová, 2008, Matoušek, Pazlarová, 2008). Princip podpory pozitivního potenciálu klienta/rodiny, znamená, že se budou všichni snažit o rozvoj prosociálních dovedností a chování uživatele (Matoušek, Pazlarová, Baldová, 2008). Při realizaci tohoto principu je nutné mít optimismus o něco přesahující střízlivé odhady možností klienta (Matoušek, Pazlarová, 2008). Princip pružnosti a efektivity podporuje průběžné hodnocení cílů a podle potřeby jejich změnu (Matoušek, Pazlarová, Baldová, 2008, Matoušek, Pazlarová, 2008). Princip užívání neprofesionálního jazyka znamená, že plán musí být definován tak, aby byl pro všechny zúčastněné srozumitelný (Matoušek, Pazlarová, Baldová, 2008, Matoušek, Pazlarová, 2008).

5. PROJEKT ZALOŽENÍ ORGANIZACE POSKYTUJÍCÍ SOCIÁLNÍ SLUŽBY: ORGANIZACE PONS, O. P. S.

V předchozí části práce byly popsány nedostatky a důsledky ústavní a ochranné výchovy na další život člověka. Nyní bude popsána organizace, která by tuto problematiku řešila. Služby, které bude organizace poskytovat, mají za cíl zmírnit důsledky ústavní a ochranné výchovy a pomoci mladému člověku se „postavit na vlastní nohy“.

5.1 ZÁKLADNÍ DOKUMENTY ORGANIZACE PONS

Vize

Vize vyjadřuje základní orientaci organizace – čím by organizace měla být, kam se chce dostat (Šimková, 2008). Vize hledí do daleké budoucnosti, je krátká, srozumitelná, popisuje neměnný stav a stejnou vizi může sdílet více organizací (Rektořík, 1998).

Organizace Pons chce společnost, kde budou mít děti z ústavní a ochranné výchovy vyrovnané příležitosti s dětmi vyrůstajícími v rodině.

Poslání

Poslání vymezuje důvod existence a má oproti vizi konkrétní charakter, pomocí poslání se organizace odlišuje od jiných (Šimková, 2008). Poslání je odrazem hodnot, které organizace vyznává (Molek, 2009).

Posláním organizace Pons je usnadnění přechodu mladým lidem z ústavní a ochranné výchovy do běžného života a zvyšování povědomí společnosti o problematice ústavní a ochranné výchovy.

Hodnoty

Mezi hodnoty, které organizace uznává ve vztahu k uživatelům, pracovníkům a veřejnosti jsou (Šedivý, Medlíková, 2009):

Transparentnost – organizace zveřejňuje na svých webových stránkách zdroje, ze kterých je financována, výsledky hospodaření, výroční zprávu a organizační strukturu se seznamem pracovníků.

Odbornost – v organizaci je vypracován seznam pracovních pozic s určením minimální požadované kvalifikace, organizace má zpracovaný systém průběžného hodnocení pracovníků, pracovníky motivuje a podporuje k dalšímu vzdělávání a rozvoji.

Důvěryhodnost – všechny informace o uživateli jsou považovány za důvěrné, organizace má vypracovaný manuál pravidel pro práci s osobními údaji, pro poskytování služeb, pro práci s veřejností.

Humanita a normalizace – pracovníci přistupují k uživatelům s respektem, důstojností, bez předsudků, jsou si vědomi toho, že každý člověk je individualita, která má svoje potřeby a přání. Práce s těmito uživateli směřuje k odstranění znevýhodnění, které člověk po opuštění zařízení má a k vyrovnání situace člověka vyrůstajícího v zařízení se situací člověka vyrůstajícího v rodině.

Praktičnost – během programů jsou realizovány pouze ty aktivity, které vedou k rozvoji uživatele nebo je může uživatel využít v běžném životě.

Právní forma

Organizace Pons je obecně prospěšnou organizací. V jejím čele stojí ředitel organizace. Organizaci spravuje správní rada, která má 3 členy. V organizaci dále působí tříčlenná dozorčí rada. Zakládací listina organizace je přílohou této práce a jsou zde vymezeny další náležitosti organizace.

Cílová skupina

Cílovou skupinu organizace tvoří:

- mladí lidé, kteří mají nařízenou ústavní nebo ochrannou výchovu s místem pobytu v zařízení v Olomouckém kraji
- zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy Olomouckého kraje
- samospráva a úřady Olomouckého kraje
- laická veřejnost

Zvláštní část cílové skupiny tvoří potencionální partneři, dárci a sponzoři, které se organizace snaží získat a dále s nimi pracovat.

5.2 CÍLE ORGANIZACE PONS

Šimková (2008) vymezuje 4 cíle sociálních služeb, kterými je ochrana zranitelných skupin obyvatelstva (v organizaci Pons to jsou osoby opouštějící ústavní zařízení), podpora nezávislosti klienta (v podobě nácviku dovedností, školení, pobytů apod.), podpora integrace klienta do běžného života společnosti (ve formě podpory a pomoci se zvládnutím problémů) a vyrovnání příležitostí sociálně znevýhodněných (pomoc s hledáním zaměstnání, bydlení apod.)

Cílem organizace Pons je pomoc mladým lidem opouštějícím ústavní výchovu v adaptaci na rozdílnost života v zařízení a o samotě. Konkrétními cíli je připravovat uživatele na odchod ze zařízení, pomoci jim při zvládnutí povinností a činností každodenního života, minimalizovat možné negativní dopady při adaptaci na samostatný život, psychicky podporovat uživatele a předcházet stigmatizaci uživatelů.

Cílem ve vztahu k institucím je informovat instituce o situaci a potřebách mladých lidí z ústavní a ochranné výchovy formou školení, přednášek a diskuzí a přispívat k legislativním změnám v této oblasti.

Laickou veřejnost chce organizace také informovat o problematice ústavní a ochranné výchovy v České republice a o jejích nedostatcích. Cílem je i veřejnost zapojit do pomoci těmto lidem formou dobrovolnictví v organizaci.

5.3 POPIS POSKYTOVANÝCH SLUŽEB ORGANIZACE PONS

Nejprve budou vymezeny služby, které bude organizace poskytovat podle toho, jak jsou popsány v literatuře a poté budou konkrétně popsány služby nabízené organizací Pons.

Jednou ze služeb poskytovaných organizací Pons je poradenství. Organizace, které poskytují poradenství, mohou poskytovat buď základní sociální poradenství, které je definováno jako poskytování informací, které přispívají k řešení nepříznivé situace jednotlivců nebo poskytují odborné sociální poradenství, které je orientováno na potřeby jednotlivých sociálních skupin, které se profilují podle nějakého jevu, např. oběti trestných činů nebo podle cílové skupiny, např. senioři (Molek, 2009).

Další poskytovanou službou je sociální rehabilitace, která je popsána jako „soubor specifických činností orientovaných na dosažení samostatnosti, nezávislosti a soběstačnosti jedinců.“ (Molek, 2009, s. 14).

Poradenství pro osoby opouštějící ústavní a ochrannou výchovu

Organizace Pons poskytuje základní poradenství a dále odborné poradenství v oblastech hledání bydlení a zaměstnání, jednání s úřady, finanční poradenství a poradenství v dalších oblastech, které se dotýkají problematiky odchodu z ústavní a ochranné výchovy. Toto poradenství je poskytováno všem osobám, které v blízké době opustí, již opouští ústavní nebo ochrannou výchovu bez podmínky účasti na dalších programech organizace Pons.

Přednášky, školení a diskuze

Organizace Pons organizuje i přednášky, školení a diskuze o problematice ústavní a ochranné výchovy určené úředníkům, ale i široké veřejnosti. Tématy akcí mohou být specifika osob, které ústavní a ochrannou výchovu opouští, jaké jsou jejich potřeby, možnosti práce s nimi atd.

Přednášky, školení a diskuze jsou určeny i pracovníkům zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy vždy se zaměřením na určitou problematiku – například možnosti pomoci dítěti při přechodu ze zařízení do běžného života, jak poskytovat těmto dětem podporu, jak s dětmi pracovat, aby se minimalizovalo riziko deprivace a podobně.

Přednášky a diskuze jsou realizovány i pro děti umístěné v ústavní a ochranné výchově se zaměřením na řešení praktických problémů, které mladého člověka mohou potkat po odchodu ze zařízení. Součástí akcí je i diskuze s účastí člověka, který již ústavní a ochrannou výchovu opustil a účastníkům může předat svoje zkušenosti ze samostatného života, s čím se musel potýkat po odchodu ze zařízení, co mu činilo potíže a s čím si naopak snadno poradil a jaká je jeho situace dnes.

Zetema - Programy pro děti v ústavní a ochranné výchově

Organizace nabízí zařízením pro výkon ústavní a ochranné výchovy realizaci programů pro děti zaměřené na sebezpoznání, rozvoj samostatnosti a dovedností nutných pro samostatný život, zlepšení dovedností komunikace, orientace ve svých právech a povinnostech, prevenci sociálně-patologických jevů. Programy jsou dále

zaměřeny na rozvoj znalosti situace, která mladé lidi čeká po opuštění ústavního zařízení, na možnosti, kde jim může být nabídnuta pomoc a všeobecná příprava na život mimo zařízení. Cílem programu je i setkání s dalšími lidmi, kteří jsou v podobné situaci a vzájemná podpora mezi účastníky a výměna zkušeností.

Během pobytu jsou děti zapojovány do činností zajišťujících chod akce jako je například vaření, závěrečný úklid, mytí nádobí, nákup a podobně, což rozvíjí jejich praktické dovednosti. Další část programu je realizována pomocí her, nácviků dovedností, diskuze, promítání filmů, výletů atd.

Programy jsou realizovány formou víkendových a prázdninových pobytů mimo zařízení pro výkon ústavní výchovy ve spolupráci s odborníky v oblasti, která bude během pobytu rozvíjena. Celý cyklus trvá dva školní roky a každý školní rok obsahuje čtyři víkendové pobyty a jeden pětidenní pobyt v době jarních prázdnin. Cílovou skupinou tohoto programu jsou děti ve věku 15 – 20 let a jsou vybírány ze spolupracujících zařízení na základě posudku nezávislého psychologa, kterého vybere organizace Pons. Do programu jsou zařazovány děti, které by podle plánu měly za 3 roky opustit zařízení. Jednoho cyklu se může účastnit až 16 dětí, maximálně však 2 ze stejného zařízení (cílem je přimět děti navázat kontakt i s dalšími účastníky pobytu, které neznají). Celého cyklu pobytů je vždy zúčastněn alespoň jeden pracovník organizace, který je na všech pobytech daného cyklu a dohlíží na průběh akce. Za koordinaci akce a programu je zodpovědná organizace Pons.

Origo - Navazující služba na Zetemu

Tato služba navazuje na program Zetema. Cílem programu je dále rozvíjet dovednosti, které se uživatelé naučili na programu Zetema, proto je podmínkou účasti na programu absolvování celého cyklu programů Zetema.

Pobyty jsou realizovány ve 2 cvičných bytech, které má organizace pronajaty. Pobytů jsou zúčastněni tři až čtyři uživatelé. Během pobytu je ve cvičném bytě přítomen i sociální asistent, který dohlíží na průběh pobytu a podle skladby programu se účastní i další pracovníci, ale pouze na omezenou dobu nutnou na realizaci aktivity.

Tento program se opět realizuje formou víkendových a prázdninových pobytů a to konkrétně osmi víkendovými pobyty a dvěma pobyty v době konání podzimních a jarních prázdnin v celé délce doby trvání prázdnin.

Cílem programu je nácvik praktických dovedností, jako je nákup potravin, vaření, praní, úklid. Chod bytu zajišťují pouze účastníci pobytu případně s dohledem asistenta.

S uživateli je pracováno více individuálně podle potřeb daného člověka. Tato část programu je zaměřena i na rozvoj dovedností, které účastníci neovládají nebo si v nich nejsou jisti. Je zde více kladen důraz na individuální potřeby uživatele a to, aby se všichni účastníci domluvili na programu víkendu, který si z části řídí sami. Toto má rozvíjet komunikaci, spolupráci a toleranci účastníků pobytu. Náplní pobytu by měl být například i nácvik přijímacího pohovoru nebo doprovod na úřady, aby si později byl uživatel schopen svoje povinnosti vyřídit sám.

U uživatelů, kteří jsou zapojeni do programů Zetema a Origo organizace Pons zajišťuje i přípravu a koordinaci případových konferencí, kde se setkávají všechny zainteresované osoby a organizace (zástupci organizace Pons, rodiče, pracovníci zařízení, kamarádi, učitelé ze školy, pracovníci odboru sociálně-právní ochrany dětí apod.) a připravují spolu s uživatelem plán odchodu ze zařízení.

Levatio – služba pro osoby, které již ústavní a ochrannou výchovu opustily

Služba je určena osobám, které ústavní a ochrannou výchovu opustily a nyní potřebují s něčím poradit nebo potřebují pomoci (např. s vyřizováním dávek, komunikací s rodinou nebo potřebují někam doprovodit atd.). Podmínkou poskytování této služby není předchozí účast na programech Origo a Zetema.

Tato poskytovaná služba není prioritní a organizace se jí věnuje pouze doplňkově.

5.4 POPIS ORGANIZACE PONS

V organizaci Pons pracuje na celý úvazek ředitel a koordinátor služby v jedné osobě, účetní a tři sociální pracovníci (jeden zodpovídá za službu Levatio, poradenství a přednášky, školení a diskuze, druhý za službu Zetema a třetí za službu Origo) a dva sociální asistenti, kteří se zúčastňují pobytů služby Origo. Do organizace dochází na poloviční úvazek uklízečka. Dále má organizace s různými odborníky uzavřené služby

o provedení práce – psychologem, speciálním pedagogem, právníkem, mediátorem atd.

Kapacita organizace na jeden kalendářní rok je rozdělena podle služeb na 120 poradenských kontaktů, 24 přednášek nebo besed nebo školení. Program služby Zetema může za kalendářní rok absolvovat 32 uživatelů, tedy dva cykly víkendových a prázdninových pobytů. Navazující služba Origo má kapacitu 16 uživatelů za kalendářní rok. A služba Levatio může být poskytnuta 30 uživatelům na rok.

Minimální požadavky na ředitele služby jsou ukončené vysokoškolské magisterské vzdělání v oboru sociální práce, čistý trestní rejstřík, aktivní znalost angličtiny, řidičský průkaz skupiny B, znalost problematiky dětí v ústavní a ochranné výchově, alespoň 5 let praxe při práci s těmito dětmi a praxe při vedení služby výhodou.

Požadavkem na sociální pracovníky je ukončené vysokoškolské vzdělání v oboru sociální práce, čistý trestní rejstřík, znalost angličtiny, řidičský průkaz skupiny B, znalost problematiky dětí v ústavní a ochranné výchově, alespoň 2 roky praxe při práci s těmito dětmi, příjemné vystupování, schopnost empatie, dobré komunikační schopnosti.

Účetní musí mít alespoň střední ekonomické vzdělání a 5 let praxi v oboru.

Organizace má pronajaté kanceláře v jedné budově v centru města Olomouc. Jedna kancelář slouží jako administrativní zázemí pro účetní, druhá jako školící místnost, případně zde je poskytována služba Levatio, další kancelář má ředitel služby a každý sociální pracovník má také svoji kancelář.

Provoz organizace je financován z poplatků za služby od organizací, z dotací od města Olomouc a z dotací od Olomouckého kraje. Poradenství je poskytováno bezplatně. Přednášky, besedy a školení jsou zpoplatněny 700Kč za hodinu. Služby Origo a Zetema jsou zpoplatněny částkou ve výši 2500Kč za jeden rok. Zbytek nákladů na provoz organizace s programů je potřeba uhradit z příspěvků od sponzorů a dárců.

5.5 SWOT ANALÝZA PODMÍNEK ORGANIZACE PŘED JEJÍM VZNIKEM

SWOT analýza znamená rozbor vnitřního a vnějšího prostředí organizace z hlediska jejích silných a slabých stránek (Zelenáková, 1998). SWOT analýza také umožňuje vytvářet strategie, které využívají to, co organizace umí nejlépe a naopak eliminuje vnější rizika, která by mohla organizaci poškodit (Molek, 2009).

Nyní bude vypracována SWOT analýza, který by měla zmapovat prostředí organizace Pons ještě před začátkem fungování organizace a vytyčit hlavní příležitosti a problematické oblasti, na které by se mohlo při realizaci služeb narazit.

Silné stránky Motivace a podpora dalšího vzdělávání pracovníků
Návaznost programů, která vede k plnému osamostatnění mladého dospělého
Pomoc uživateli i po odchodu ze zařízení
Komplexnost řešení situace mladého člověka díky případovým konferencím
Za vedení organizace má zodpovědnost jedna osoba
Organizace sídlí v jedné budově, dobré podmínky pro komunikaci pracovníků
Rozvoj dovedností zábavnou formou
Učení pouze využitelných dovedností
Potřeba vzniku služby, která se věnuje problematice ústavní a ochranné výchovy

Slabé stránky Časová a finanční náročnost služby
Přílišná vytíženost pracovníků
Náročnost na koordinaci programů
Náročnost na koordinaci spolupráce s externími spolupracovníky
Náročnost na zajištění a organizaci pobytů pro děti
Velké počáteční náklady na vybavení prostor organizace
Velké pracovní vytížení pracovníků

Příležitosti	<p>Vznik služby v dalších krajích České republiky</p> <p>Vznik poboček ve více městech Olomouckého kraje</p> <p>Rozvoj kapacity služeb</p> <p>Více provázet službu s prací s dítětem přímo v zařízení</p> <p>Pracovat s dítětem již od jeho příchodu do zařízení</p> <p>Příprava rozvojových programů pro mladší děti (od 8 let) v zařízeních</p> <p>Práce s dobrovolníky, jejich zapojení do cyklu pobytů</p>
Hrozby	<p>Nezájem dětí a zařízení</p> <p>Podpora závislosti uživatelů na pomoci od ostatních lidí</p> <p>Nedostatek finančních prostředků</p> <p>Příliš velký zájem ze strany zařízení a tím nepokrytí poptávky</p> <p>Hodně dětí, které celý cyklus programu nedokončí</p> <p>Nedostatek schopných a kvalifikovaných pracovníků</p> <p>Nerovnoměrný zájem o služby organizace</p> <p>Na každém programu pracuje jiný pracovník, hrozba nesystematičnosti práce</p> <p>Účastníci pobytů si nebudou rozumět</p> <p>Programy nebudou dostatečně efektivní</p>

5.6 ČASOVÝ HARMONOGRAM

Nyní bude vypracován časový harmonogram, ve kterém budou rozpracovány jednotlivé kroky přípravy organizace a zavádění služeb.

Po 7. měsíci je velký časový odstup z toho důvodu, že ve 24. měsíci bude ukončen první cyklus programu Zetema a organizace bude moci začít připravovat program Origo, ve kterém budou uživatelé, kteří prošli programem Zetema.

1. měsíc	<p>Zajištění podkladů pro registraci organizace</p> <p>Seznámení úřadů se záměrem vzniku organizace</p>
-----------------	---

- 2. měsíc** Zajištění prostor
 Zajištění sponzorů a partnerů
 Seznámení se záměrem vzniku organizace zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy
 Sestavení správní a dozorčí rady
 Výběrové řízení na ředitele a zaměstnance organizace
 Sestavení strategických plánů
- 3. měsíc** Vybavení prostor
 Zaškolení pracovníků
 Začátek informační kampaně a propagace organizace
- 4. měsíc** Vypracování metodik práce
 Výběr externích spolupracovníků
 Příprava poradenských a školicích služeb
 Start poradenských a školicích služeb
 Příprava služby Zetema
- 5. měsíc** Pokračování na přípravě služby Zetema
 Oslovení zařízení s nabídkou služby Zetema
 Sestavení první skupiny účastníků
- 6. měsíc** První víkendový pobyt služby Zetema
 Příprava služby Levatio
 Propagace služby Levatio
- 7. měsíc** Start služby Levatio
- 24. měsíc** Příprava služby Origo
 Typování účastníků služby Origo
- 30. měsíc** Ukončení prvního cyklu pobytů Zetema
 Začátek prvního cyklu pobytů Origo

ZÁVĚR

Tato práce je zaměřena na problematiku ústavní a ochranné výchovy v České republice. Konkrétním cílem práce byl návrh služeb organizace, která by poskytovala služby dětem ze zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy.

V práci jsem nejprve popsala obecně, proč děti mohou být do ústavního zařízení umístěny, jaké jsou nedostatky ústavních zařízení a jaké důsledky může pobyt v těchto zařízeních na člověku zanechat a kdo může mladým dospělým po odchodu ze zařízení pomoci. V této části práce jsem hlavně čerpala z literatury uvedené v seznamu použité literatury.

Druhá část práce byla zaměřena na vytvoření organizace, která by poskytovala služby dětem, které jsou umístěné v ústavní a ochranné výchově. Tyto služby by měly za cíl lépe děti připravit na samostatný život a pomoci jim překonat znevýhodnění, které pobytem v ústavním zařízení získaly. V této části jsem se snažila konkrétně popsat, jak by služby mohly vypadat, jak by byly personálně zajištěny, co by měly za cíl a jakým způsobem by se daného cíle dosahovalo. Cílem práce již nebyla finanční stránka projektu, tedy rozpočet a ani analýzy poptávky po službě a podobné oblasti nutné pro zajištění chodu služby.

Při psaní praktické části jsem čerpala z ekonomicky zaměřené literatury uvedené v bibliografickém seznamu a také ze znalostí, které jsem získala psaním teoretické části práce. To, jak by služby mohly vypadat, je moje vize, která se tvořila během psaní práce. Mnou navržená organizace by se zabývala poradenstvím pro osoby, které v blízké době opustí nebo již opouštějí ústavní a ochrannou výchovu, poradenstvím pro odbornou i laickou veřejnost. Dalšími službami, které by organizace mohla poskytovat, by byl cyklus víkendových a prázdninových pobytů pro děti z různých dětských domovů a výchovných ústavů v době tří let před plánovaným odchodem ze zařízení. Na těchto pobytech by s nimi dále pracovali odborníci na rozvoji jejich sebepoznání, schopností, znalostí o svých právech, povinnostech a v dalších oblastech.

Při psaní práce jsem narazila na problém, že jsem nenašla dostatek literatury, která by se konkrétně věnovala nedostatkům a následkům ústavní výchovy. Zdroje pro svoji práci jsem našla hlavně na internetu na stránkách různých neziskových organizací,

které se této problematice věnují a vydaly různé metodiky, sborníky a další publikace pojednávající o tomto problému.

Dalším problémem bylo to, že v literatuře je stále uvedeno, že jsou děti z rodin odebírány ze sociálních důvodů. Mgr. Alice Musilová, která se na Krajském úřadě Olomouckého kraje této problematice věnuje, mě upozornila na fakt, že podle dokumentu Obecná opatření k výkonu rozsudků Evropského soudu pro lidská práva – prevence odebírání dětí z péče rodičů ze sociálních důvodů je tato praxe již nepřijatelná a musela jsem tento fakt do práce doplnit.

Jako rozšiřující téma pro tuto práci vidím zpracování ekonomické stránky projektu, která nebyla do této práce zahrnuta nebo zpracování analýzy zájmu o tuto službu mezi dětskými domovy a výchovnými ústavami v olomouckém kraji, kde by byla služba poskytována. Dále by se podle mého názoru mohly rozpracovat cíle a metody jednotlivých programů do víkendových a prázdninových pobytů.

Sama neznám žádnou organizaci, která by nabízela podobné služby, proto si myslím, že by práce v budoucnu mohla sloužit jako inspirace pro vznik služby, která by se touto problematikou zabývala a v tom také spatřuji přínos této bakalářské práce. Cíle práce si myslím, že se mi podařilo dosáhnout, protože jsem konkrétně navrhla služby, které by mohla organizace poskytovat této cílové skupině.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

--, 2004. In *Děti mezi ústavní výchovou a rodinou. Sborník ke konferenci konané ve dnech 8. a 9. 11. 2007*, (s. 12–14). Praha: Národní vzdělávací fond, o.p.s. a Člověk hledá člověka, o.s.

Bittner, P., Havigerová, J., Janišová, I., Langhansová, H., 2007. *Děti z ústavů! Právní a psychologické dopady ústavní výchovy z pohledu ochrany rodiny a nejlepšího zájmu dítěte*. Liga lidských práv. ISBN 978-80-903473-4-2.

Dařílek, P., Fischerová, J., Koluchová, J., Kusák, P., Petrová, A., Šiška, E.,...Koluchová, I., 1989. *Přehled psychopatologie dítěte I*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.

Gojová, A., Hortvíková, P., Janoušková, K., Kujevska, L., Matoušek, J., Nedělníková, D.,... Franta, F., 2007. *Příručka pro metodiky sociální prevence a sociální kurátory*. Ostrava. ISBN 978-80-7368-329-0.

Gottwaldová, M., Bryknerová, Š., Jendeková, P., Tvrdík, P., Blehová, I., 2006. *Dlouhodobá příprava dětí s nařízenou ústavní výchovou na vstup do samostatného života. Metodická příručka Poradenského centra pro děti a mládež s nařízenou ústavní výchovou Centra J. J. Pestalozziho Chrudim*. Chrudim: Centrum J. J. Pestalozziho, o.p.s.

Kern, H., Medl, Ch., Nolz, H., Peter, M., Wintersperger, R., 2000. *Přehled psychologie*. Praha: Portál. ISBN: 80-7178-426-5.

Koluchová, J., 2002. Psychická deprivace a možnosti její nápravy. In Matějček, Z., (ed.), *Osvojení a pěstounská péče*, (s. 84–90). Praha: Portál. ISBN: 80-7178-637-3.

Kovařík, J., 2002. Vývojová psychologie pro pěstouny a osvojitele. In Matějček, Z., (ed.), *Osvojení a pěstounská péče* (s. 59–83). Praha: Portál. ISBN: 80-7178-637-3.

Kusý, M., Gúnová, S., Král, P., nedatováno. *Charakteristika mladistvých děvčat přijímaných aktuálně do ústavních zařízení.* [online] Dostupné 1. 4. 2011 z <http://sex.systemic.cz/archive/cze/textbook2005/kusy.pdf>

Langmeier, J. a Krejčířová, D., 1998. *Vývojová psychologie.* Praha: Grada Publishing. ISBN: 80-7169-195-X.

Langmeier, J. a Matějček, Z., 1974. *Psychická deprivace v dětství.* Praha: Avicenum. ISBN: 08-049-74.

Macek, P., 2003. *Adolescence.* Praha: Portál. ISBN: 80-7178-747-7.

Matějček, Z., 1986. *Rodiče a děti.* Praha: Avicenum. ISBN: 08-011-86.

Matoušek, O., 2004. Klientův přirozený svět a sociální služby. *Sociální práce/Sociální práce č. 3.* s. 57–66.

Matoušek, O., 2007. Děti mezi ústavní výchovou a rodinou. Zpráva o konferenci. In *Děti mezi ústavní výchovou a rodinou. Sborník ke konferenci konané ve dnech 8. a 9. 11. 2007,* (s. 4–6). Praha: Národní vzdělávací fond, o.p.s. a Člověk hledá člověka, o.s.

Matoušek, O., 2008. *Metody a řízení sociální práce.* Praha: Portál. ISBN: 978-80-7367-502-8.

Matoušek, O. a Pazlarová, H., 2008. *Individuální plánování u dětí z dětských domovů* [online]. Dostupné 1. 4. 2011 z <http://www.clovekhledacloveka.cz/res/data/000181.pdf>.

Matoušek, O. a Pazlarová, H., 2010. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny.* Praha: Portál. ISBN: 978-80-7367-739-8.

Matoušek, O., Pazlarová, H., Baldová L., 2008. *Individuální plánování služeb u ohrožených dětí a mladistvých s důrazem na děti odcházející z ústavní výchovy.* Praha: Občanské sdružení Člověk hledá člověka. ISBN: 978-80-254-2756-9.

Molek, J., 2009. *Marketing sociálních služeb.* Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí. ISBN: 978-80-7416-026-4.

Motejl, O., Černá, I., Panovská, K., Matyášová, P., 2007. *Sborník stanovisek veřejného ochránce práv. Rodina a dítě.* Kancelář veřejného ochránce práv.

Navrátil, P., Šimíková, I., 2003. Komunitní sociální práce jako nástroj boje proti sociálnímu vyloučení: příklad „Strategie strategie sociální inkluze Romů v Brně“. *Sociální práce/Sociální práce č. 3.* s. 76 – 104.

Nelson a Koga, 2004. In *Děti mezi ústavní výchovou a rodinou. Sborník ke konferenci konané ve dnech 8. a 9. 11. 2007.* Praha: Národní vzdělávací fond, o.p.s. a Člověk hledá člověka, o.s.

Plch, R., 2003. Vstřícnost úspěšnému startu do života. *Sociální práce/Sociální práce č. 2.* s. 10 – 14.

Procházka, J., 2009. *Specifika sociální práce s osobami opouštějícími ochrannou a ústavní výchovu.* In Gojová, A., (ed), *Sborník studijních textů pro sociální kurátory,* (s. 413 – 442). Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Fakulta sociálních studií, Centrum pro podporu projektů. ISBN 978-80-7368-627-7.

Rektořík, J., 1998. *Ekonomika a řízení neziskových organizací.* Brno: Masarykova univerzita. ISBN: 80-210-1810-0.

Sollárová, E., 2008. Socializace. In Výrost, J., Slaměník, I., *Sociální psychologie* (s. 49 – 65). Praha: Grada Publishing. ISBN: 978-80-247-1428-8.

Svobodová, M., 2003. Proměna náhradní výchovné péče stojí na třech pilířích. *Sociální práce/Sociální práce č. 2.* s. 46 – 49.

Svobodová, M., Vrbtovská, P., Bártová, D., 2003. Zpráva o stávajícím stavu náhradní rodinné péče o děti a mládež bez rodinného zázemí v České republice (2001). *Sociální práce/Sociální práce č. 2.* s. 28 – 45.

Šedivý, M. a Medlíková, O. 2009. *Úspěšná nezisková organizace.* Praha: Grada Publishing. 978-80-247-2707-3.

Šimková, E., 2008. *Management a marketing v praxi neziskových organizací.* Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN: 978-80-7041-083-7.

Šporcová, I. a Winkler, J., 2003. Potřeby dítěte a náhradní výchovná péče. *Sociální práce/Sociální práce č. 2.* s. 54 – 69.

OSN, 1959. *Úmluva o právech dítěte.* [online]. Dostupné 27. 4. 2011 z <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/umluva-o-pravech-ditete.pdf>.

Vágnerová, M., 2000. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří.* Praha: Portál. ISBN: 80-7178-308-0.

Vláda ČR, 2010. *Obecná opatření k výkonu rozsudků Evropského soudu pro lidská práva – prevence odebrání dětí z péče rodičů ze sociálních důvodů.* [online]. Dostupné 27. 4. 2011 z http://www.vzd.cz/sites/default/files/Opatreni_k_vykonu_rozsudku_ESLP.pdf

Zákon 108/2006 Sb. *O sociálních službách.* V platném znění k 28. 4. 2011.

Zákon 109/2002 Sb. *O výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních.* V platném znění ke 12. 4. 2011.

Zákon 111/2006 Sb. *O pomoci v hmotné nouzi.* V platném znění k 28. 4. 2011.

Zákon 248/1995 Sb. *O obecně prospěšných společnostech.* V platném znění k 28. 4. 2011.

Zelenáková, M., 1998. Strategické plánovanie organizácií. In Pauliniová, Z. (ed.), *Čítanka pre neziskové organizácie.* Bratislava: Centrum prevencie a riešenia konfliktov, Partners for Democratic Change – Slovakia. ISBN: 80-967890-5-8.

Zeman, P., Diblíková, S., Kotulan, P., Vlach, J., 2009. *Praxe v oblasti rozhodování o nařízení ústavní výchovy a uložení ochranné výchovy.* Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci. ISBN 978-80-7338-081-6.

Zoubková, P., 2003. Otázky náhradní výchovné péče. *Sociální práce/Sociální práce č. 2.* s. 24 – 27.

PŘÍLOHA

ZAKLÁDACÍ LISTINA OBECNĚ PROSPĚŠNÉ SPOLEČNOSTI PONS

Marie Nováková

576010/6753

Šalamounova 39, Olomouc 779 00

Eva Hrbatá

605809/6123

Šeříková 6, Olomouc 779 00

jako zakladatelky obecně prospěšné společnosti uzavřely níže uvedeného dne, měsíce a roku v souladu se zákonem č. 248/1995 Sb. tuto

zakládací smlouvu

Čl. I - Název a sídlo společnosti

1. Název zní: Pons, o.p.s. (dále jen "společnost")
2. Sídlo společnosti: Náměstí Republiky 30, Olomouc, 779 00

Čl. II - Doba trvání společnosti

Společnost se zakládá na dobu neurčitou od doby zápisu do rejstříku obecně prospěšných organizací.

Ve věcech souvisejících se vznikem společnosti za ni do jejího vzniku jedná zakladatel. Takto vzniklé závazky přecházejí na společnost okamžikem jejího vzniku. Společnost může do tří měsíců ode dne svého vzniku odmítnout závazky, které jí brání naplnit účel, pro který byla založena.

Čl. III - Druh poskytovaných služeb

Posláním organizace Pons je usnadnění přechodu mladým lidem z ústavní a ochranné výchovy do běžného života a zvyšování povědomí společnosti o problematice ústavní a ochranné výchovy.

Společnost bude zajišťovat:

- a) Základní poradenství
- b) Odborné poradenství – v oblasti hledání bydlení, zaměstnání, jednání s úřady, finanční poradenství a poradenství v dalších oblastech, které se dotýkají problematiky odchodu z ústavní a ochranné výchovy.
- c) Přednášky, školení, diskuze – určené úředníkům, ale i široké veřejnosti, pracovníkům zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy, dětem umístěným ústavní a ochranné výchově se zaměřením na řešení praktických problémů
- d) Sociální rehabilitace – služba podle zákona o sociálních službách nabízí zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí. Služba je poskytována formou víkendových pobytů více dětí z různých dětských domovů a výchovných ústavů.

Druh služeb lze měnit rozhodnutím správní rady, bude-li to vhodné pro plnění poslání, ke kterému je společnost zřízena. Změnou se pro tento účel rozumí rozšíření rozsahu služeb, jeho zúžení a nebo záměna jednoho druhu služby za jiný.

Čl. IV - Podmínky poskytování služeb

Služby jsou poskytovány podle zákona 108/2006 o sociálních službách.

Služby poradenské jsou poskytovány bez poplatku, ostatní ceny jsou zpoplatněny. Další aktuální podmínky poskytování služeb budou zveřejňovány na webových stránkách organizace.

Čl. V - Orgány společnosti

- a) správní rada
- b) dozorčí rada
- c) ředitel.

Čl. VI - Správní rada

1. Správní rada je statutárním orgánem společnosti.
2. Správní rada má 3 členy.
3. Správní rada je jmenována zakladatelkami.
4. Funkční období člena správní rady je tříleté.
5. Prvními členy správní rady jsou:
 - předsedkyně Alena Šodová (r. č. 705708/7543, trvalý pobyt: Hodolany 65, Olomouc 779 00)
 - člen Antonín Opletal (r. č. 801010/7689, trvalý pobyt: Úzká 78, Brno, 602 00)
 - člen Karel Majer (r. č. 680908/9087, trvalý pobyt: Úzká 5, Brno, 602 00)
6. Na svém prvním zasedání vylosuje správní rada jednoho člena, jemuž skončí funkční období po jednom roce ode dne vzniku společnosti a jednoho člena, jemuž skončí funkční období po dvou letech ode dne vzniku společnosti.
7. Žádný člen nesmí být ve funkci déle než jedno po sobě jdoucí období a po třech letech členství může být znovu jmenován pouze po uplynutí dalšího roku.
8. Správní rada volí předsedu z řad svých členů na dobu nepřesahující tři roky. Předseda svolává a řídí zasedání správní rady.
9. Správní rada je povinna ze svých zasedání pořizovat zápis, který předá řediteli a dozorčí radě.
10. Správní rada rozhoduje podle zákona č. 248/1995 Sb.
11. Správní rada bude svolávána alespoň šestkrát ročně.
13. Správní rada rozhoduje o změně zakladací smlouvy, o zrušení společnosti a o společnosti, které bude nabídnut likvidační zůstatek, všemi členy správní rady. V ostatních věcech rozhoduje nadpoloviční většinou všech členů.
14. Schůze správní rady je usnášeníschopná, je-li přítomna nadpoloviční většina členů.
15. Zakladatelky mají právo zúčastnit se jednání správní rady s hlasem poradním. Požádají-li o slovo, musí jim být uděleno.
16. První jednání správní rady svolají zakladatelky nejpozději do 40 dnů ode dne vzniku společnosti.

Čl. VII - Dozorčí rada

1. Dozorčí rada je kontrolním orgánem společnosti.

2. Dozorčí rada má 3 členy.

3. Funkční období dozorčí rady je tříleté.

4. Dozorčí radu jmenují zakladatelky.

5. Členy dozorčí rady jsou:

člen Alexandr Novák (r. č. 760512/7654, Mánesova 54, Boskovice, 680 01)

člen Tomáš Bukleta (r. č. 890806/5432, Javořická 6, Olomouc, 779 00)

členka Karla Sovová (r. č. 685903/9843, Škrétova 65, Olomouc, 779 00)

6. Na svém prvním zasedání vylosuje dozorčí rada jednoho člena, jemuž skončí funkční období po jednom roce ode dne vzniku společnosti a jednoho člena, jemuž skončí funkční období po dvou letech ode dne vzniku společnosti.

7. Dozorčí rada:

a) kontroluje roční účetní závěrku a výroční zprávu společnosti,

b) alespoň dvakrát ročně předkládá správní radě zprávu o výsledcích své dozorčí činnosti,

c) dohlíží na dodržování zákonů a zakladatelské listiny.

8. Dozorčí rada je oprávněna

a) nahlížet do účetnictví organizace a provádět kontrolu.

b) svolávat mimořádná zasedání správní rady.

9. Členové dozorčí rady jsou oprávněni účastnit se všech zasedání správní rady s hlasem poradním.

10. Dozorčí rada informuje správní radu o každém zjištěném porušení zákona nebo ustanovení této zakladatelské smlouvy, o jakýchkoli ne hospodárných postupech a jiných nedostacích v činnosti společnosti.

Čl. VIII - Ředitel společnosti

1. Ředitele společnosti jmenuje na základě výsledku konkurzního řízení na dobu tří let. Počet funkčních období ředitele není omezen.

2. Správní rada je oprávněna ředitele z jeho funkce odvolat.

3. Výši odměny ředitele stanoví správní rada.

4. Ředitel je oprávněn zúčastňovat se schůzí správní rady s hlasem poradním.

Čl. IX - Vklad zakladatelek

1. Zakladatelky vkládají do společnosti vklad ve výši 30 000,- Kč, každá polovinu částky.

2. Vklad zakladatelek složily k rukám notáře. Notář převede složené prostředky na účet společnosti do deseti dnů po jejím vzniku.

Čl. X - Výroční zpráva

1. Společnost sestavuje a zveřejňuje výroční zprávu o své činnosti a hospodaření v době stanovené správní radou, ale nejpozději pět měsíců od skončení sledovaného období, kterým je školní rok. První zprávu zveřejní nejpozději 17 měsíců po vzniku společnosti.

2. Výroční zprávy budou k dispozici veřejnosti na webových stránkách společnosti.

Čl. XI - Zrušení společnosti

V případě zrušení společnosti rozhodnutím správní rady bude likvidační zůstatek společnosti převeden na jinou obecně prospěšnou společnost, která má podobné poslání podle rozhodnutí správní rady.

Čl. XII - Závěrečná ustanovení

1. Tato smlouva je vyhotovena v pěti stejnopisech, z nichž po jednom obdrží každá ze zakladatelek, dva budou přiloženy k žádosti o zápis společnosti do rejstříku obecně prospěšných společností a jeden bude založen v dokumentaci společnosti.

V Olomouci dne

Zakladatelky: